

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav jižní a centrální Asie

Bakalářská práce

Vít Gilánik

Indická zahraniční politika ve vztahu k USA za období vlády Indiry Gándhiové

Indian foreign policy towards the U.S. during the term of Indira Gandhi

Rád bych poděkoval vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Zdeňku Štíplovi za jeho cenné rady, věcné připomínky a pomoc při zpracování této práce. Poděkování také patří mé rodině, přítelkyni a přátelům za jejich podporu.

Praha 2014

Vedoucí práce: PhDr. Zdeněk Štípl

Rád bych poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce panu PhDr. Zděnkovi Štíplovi za jeho cenné rady, věcné připomínky a pomoc při zpracování této práce. Mé poděkování také patří mé rodině, přítelkyni a přátelům za jejich podporu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

Klíčová slova:

Indira Gándhiová, Indie, zahraniční politika, Pákistán, Sovětský svaz, Spojené státy americké, Čína

Key words:

Indira Gandhi, India, foreign politics, Pakistan, Soviet Union, The United States Of America, China

Abstrakt:

V bakalářské práci zkoumám zahraniční politiku mezi Indií a Spojenými státy americkými za vlády premiérky Indiry Gándhiové. Těžiště práce obsahuje čtyři hlavní zkoumané oblasti mezinárodní politiky Indie: vývoj indo-amerických vztahů; Pákistán – vznik státu Bangladéš; Sovětský svaz a Čínskou lidovou republiku. Bakalářská práce v úvodu obsahuje vzhled do situace ve zkoumaných oblastech do období zvolení premiérky Gándhiové. Cílem práce je popsat vývoj situace v těchto čtyřech oblastech mezi lety 1966–1977 a nastínit politické a diplomatické kroky, které byly učiněny vládami jak na americké, tak indické straně. V závěru práce také krátce zkoumám vývoj situace v oblastech do současnosti.

Abstract:

The focus of bachelor thesis is foreign politics between India and the United States Of America in period of rule prime minister Indira Gandhi. The thesis is focused on four main fields: development of indo-american relationship; Pakistan – the origins of state Bangladesh; Soviet Union and Peoples Republic Of China. The introduction of bachelor thesis contains insight of these four fields up to the voting of prime minister Indria Gandhi in her office. The aim of the thesis is to describe development of situation of three areas as described before between the years 1966 to 1977 show political and diplomatical steps of both Indian and American governments. The conclusion of thesis contains development of these topics till nowadays.

Obsah

Úvod.....	9
1 Uvedení do problematiky	12
1.2 Vztahy před rokem 1947	12
1.2 Vztahy po roce 1947	13
1.2.1 Pákistán	18
1.2.2 Čínská lidová republika	19
2 Indira Gándhiová.....	22
1.2 Počátky vlády premiérky Indiry Gándhiové	22
3 Indicko-americké vztahy za premiérky Gándhiové	24
5 Pákistán.....	32
5.1 Vznik státu Bangladéš.....	35
6 Čínská lidová republika.....	38
7 Vývoj vztahů do současnosti v uvedených oblastech	40
7.1 Spojené státy americké.....	40
7.2 Pákistán.....	41
7.3 Sovětský svaz.....	42
7.4 Čínská lidová republika	43
Závěr.....	45
Seznam použité literatury	48

Úvod

Tématem bakalářské práce jsou mezinárodní politické vztahy mezi Indií a Spojenými státy americkými za období vlády premiérky Indiry Gándhiové mezi lety 1966–1984 včetně krátkého období vlád dvou premiérů během po rezignaci premiérky Gándhiové. Pole, které je při zkoumání vytyčeno, mapuje vývoj několika mezinárodních konfliktů a rozpor mezi postoji Spojených států amerických a Indie. Jedná se o klíčové momenty ve střední Asii, které ovlivňují politický a mocenský vývoj mnohdy i do současnosti a jejichž historické kořeny často určují následný vývoj konfliktů.

V práci si kladu za cíl popsat důležité bezpečnostní konflikty mezinárodního charakteru na poli celosvětové a regionální politiky, které chci také ozřejmit a poukázat na souvislosti mezi různými státy a jejich postoji k Indii právě v těchto otázkách. V bakalářské práci představuji Indii v kontextu politiky Džaváharlála Néhrúa, Indiry Gándhiové a Rádžíva Gándhího a uvádím, jak se indická zahraniční politika měnila při odlišné formě uchopení.

Bakalářská práce je uvedena kapitolou *1 Uvedení do problematiky*, která přináší vhled do geopolitické situace a ideového založení mezi Indií a Spojenými státy americkými. V kapitole jsou chronologicky zmapovány indicko-americké vztahy, především jejich samotné počátky. Mezníkem této kapitoly je rok 1947, tedy osamostatnění Indie od nadvlády Velké Británie. Dále jsou popsány události, které napomohly formovat indicko-americké vztahy a které byly klíčové pro další utváření mezinárodních regionálně-mocenských postojů. Vedle popisu vzájemných diplomatických kroků obou zemí je rozebrán čínsko-indický pohraniční konflikt z roku 1962, indo-pákistánská válka v roce 1965 a také válka ve státě Goa. Pozornost je věnována také vzájemnému rozvoji humanitární, vojenské a ekonomické pomoci.

Cílem kapitoly *2 Indira Gándhiová* je porovnání formy vládnutí a vedení zahraniční politiky mezi Indirou Gándhiovou a jejím otcem, prvním indickým premiérem Džaváharlálem Néhrúem, který se podílel na definici základních pilířů indické diplomacie a indické moderní politiky vůbec. Další část kapitoly je zaměřen na první činy indické premiérky a konflikt s americkým prezidentem Lyndonem B. Johnsonem.

Kapitola 3 *Indicko-americké vztahy za vlády premiérky Indiry Gándhíové* obsahuje chronologický popis vývoje vztahů a vzájemných diplomatických kroků, které oba státy činily. Kapitola je také zaměřena na politiku nezúčastněnosti, kterou se Indie dlouhodobě snažila vyvažovat, avšak svým příklonem k Sovětskému svazu za vlády premiérky Gándhíové byl tento politický koncept popřen. Dále jsou popsány ekonomické přeměny Indie v důsledku působení Spojených států amerických, rozdílné přístupy k vedení zahraniční politiky zapříčiněné odlišnými koncepty administrativ amerických prezidentů a konečně kroky, které Indie nebo Spojené státy činily k zlepšení mezinárodních vztahů.

V další kapitole 4 *Postoje k SSSR* je zmapován vliv a působení Sovětského svazu v Indii a jeho role v mezinárodních bezpečnostních otázkách. V úvodu kapitoly jsou nastíněna společná témata, která Indie a Sovětský svaz nacházely, a dále jsou představeny vzájemné vztahy z hlediska dlouhodobého vnímání. Následuje chronologický popis vývoje vztahů, který zahrnuje i sovětský postoj k již dříve zmíněné problematice války v Pákistánu a vzniku Bangladéše. Součástí této kapitoly je i charakteristika sovětské intervence do Afghánistánu a indická reakce na tuto událost. Stejně jako v předchozí kapitole jsou popsány ekonomické vztahy Indie a Sovětského svazu a jejich dopady na zahraniční politiku obou států.

Cílem kapitoly 5 *Pákistán* je zmapovat pravděpodobně nejzávažnější konflikt, který Indie zažívala během vlády premiérky Gándhíové, a to pákistánskou krizi a vznik státu Bangladéš. V této části jsou rozebrány americké postoje a kroky, která vláda prezidenta Regana učinila proti indickému počínání v oblasti východního Pákistánu. Popsán je kritický moment zaslání americké námořnické lodi Enterprise do Bengálského zálivu a taktické kroky premiérky Gándhíové. Dále jsou nastíněny politické hry Reganova tajemníka Kissingera v oblasti rozvoje americko-čínských vztahů. Kapitola v samostatném oddílu obsahuje i popis vzniku státu Bangladéš a reakci světových velmocí na tuto událost. Na konci kapitoly je uveden přínos celého konfliktu zúčastněným stranám.

Kapitola 6 *Čínská lidová republika* je věnována vztahům mezi Indií a Čínskou lidovou republikou. Vedle paralel mezi oběma zeměmi a důležitosti pro asijský region jsou v kapitole shrnuty podmínky, za jakých spolu Indie a ČLR v sedmdesátých a osmdesátých letech koexistovaly a na jaké úrovni vzájemný kontakt probíhal.

V poslední kapitole 7 *Vývoj vztahů do současnosti v uvedených oblastech* je popsán atentát na premiérku Gándhiovou a reakce světa na její smrt. Okrajově je zmíněn i příchod jejího syna Rádžíva Gándhího na premiérský post a jeho navázáním na formu vedení zahraniční politiky své matky a bezprostřední rozdíly ve způsobu vlády.

V bakalářské práci je chronologicky zmapován vývoj vztahů Indie, USA, SSSR a dominantních zemí v asijském teritoriu a dále jsou popsány závažné konflikty mezi těmito zeměmi. Poukazují na vzájemnou provázanost mezi všemi státy a na jejich úlohy při řešení celosvětových konfliktů. Vedle politických a diplomatických kroků jsou v práci uvedeny i objemy mezinárodního obchodu mezi vybranými zeměmi a jejich vývoj, který často odrážel kvalitu mezistátních vztahů.

Literaturu, která je podkladem pro bakalářskou práci, tvoří převážně několik knih mapujících vývoj mezinárodní indické politiky po roce 1947, jako je například Dennis Kux, *India And United States Estranged Democracies*; S. P. Cohen, *India, Emerging Power* a další. Mezi další podstatný zdroj patří autobiografie Henryho Kissingera, *Roky v Bílém domě*, která mapuje jeho působení ve službách americké vlády. Důležitým zdrojem pro oblast sovětsko-indických vztahů je publikace Kolumbijské univerzity *Asian Survey*, která chronologicky v mnoha vydáních mapuje vývoj indické zahraniční politiky.

1 Uvedení do problematiky

Indie a Spojené státy americké jsou bezpochyby dvě dominantní země s velkým vlivem na celosvětové dění, které dlouhodobě působí na řadu hospodářských, politických ale i ideologických událostí ve světě. Obě jsou důležité ve svém teritoriu a výrazně působí na okolní státy. Obě z těchto zemí jsou členy mezinárodních obranných, ekonomických, rozvojových a také kulturních skupin a paktů. Jednou z nejvýraznějších podobností mezi zeměmi je především vznik obou zemí a ideové základy, na kterých jsou založeny. Spojené státy americké vznikly na základech britské puritánské expanze a původní obyvatelstvo bylo utlačováno při osidlování prvními britskými náboženskými reformátory. Indie za svůj vznik vděčí britské kolonizaci, která silně dlouhou dobu potlačovala indické národní cítění a indickou autonomii. Další z podobností je, že Indie a Spojené státy jsou země s velkým množstvím obyvatel, jsou rozlehlé a v geopolitické sféře dominantní, disponují silným průmyslem, dostatkem surovin a obě se považují za jedny z největších demokracií. Mimo to obě země disponují etnickou i jazykovou pestrostí. Obě země stojí na základech utlačovaného národa, který byl nucen uvolnit prostor před odlišnými myšlenkovými proudy. Při tvorbě indické ústavy se dokonce jako předloha použila právě ta americká. I když mezi Indií a Spojenými státy americkými nacházíme velké množství paralel a podobností, jejich vzájemné vztahy jsou často značně komplikované a přes všechny tyto společné vlastnosti spolu tyto dvě země často soupeří. Jejich zahraničně-politické vztahy jsou dlouhodobě v mnoha ohledech složité.

1.2 Vztahy před rokem 1947

Vztahy mezi Spojenými státy americkými a tehdejší britskou kolonií Indií dlouhou dobu prakticky neexistovaly. Pro USA byla důvodem nezájmu o koloniální Indii především snaha udržet dobré vztahy s Velkou Británií, která Indii v této době spravovala. První pokus o vzájemnou spolupráci mezi koloniální Indií a Spojenými státy americkými proběhl v roce 1792, kdy byl jmenován první americký konzul v Kalkatě. Poté byly po dlouhou dobu vztahy

považovány za takřka neexistující. Teprve až ve třicátých letech dvacátého století se začaly rozvíjet ekonomické vztahy formou obchodů mezi Spojenými státy a koloniální Indií. Spojené státy hledaly odbytiště především pro své zbraně a výrobky. Vztahy byly dlouhou dobu založeny na mezinárodním obchodu. V pozdější době Spojené státy americké začaly britskou kolonii podporovat dlouhodobými půjčkami a investicemi, které měly za úkol pomoci zemi v rozvoji. Půjčky a investice dosahovaly v tehdejší době hodnoty několika desítek milionů amerických dolarů.

Mezinárodní politický a obchodní kontakt mezi tehdejší britskou kolonií a americkou velmocí rostl postupně v období druhé světové války, kdy Indie loajálně bojovala po boku Velké Británie proti státům Osy. Spojené státy americké vydaly 16. srpna 1941 ve spolupráci s Velkou Británií deklaraci Atlantická charta,¹ která měla postkoloniálním státům po celém světě zajistit možnost autonomní volby státního zřízení, možnost volit si vlastní způsob vlády a vládní režim.

Američané vyslovovali podporu Indii především během bojů za nezávislost a odtržení se od Velké Británie v roce 1947. Indie byla dlouhou dobu reprezentována svými politickými špičkami jako nezávislá země na bipolárním rozdělení světa. První indický premiér Džaváharlál Néhrú a jeho spolupracovníci věřili, že taková politika zdrží Indii od mocensko-politických her a ideologií velkých mocností. Tento způsob zahraniční politiky je nejen v indickém prostoru nazýván politika nezúčastněnosti. Džaváharlál Néhrú měl vůči Spojeným státům americkým antipatický postoj a měl k jejich politické ideologii také spoustu výhrad. Spolu s ním zaujímala stejný názor řada dalších tehdejších vrcholných politiků, kteří absolvovali vzdělání na elitních školách ve Velké Británii. Britské vzdělání často zapříčinilo antipatické postoje vůči nové velmoci.

1.2 Vztahy po roce 1947

Po druhé světové válce ovšem začal vývoj mezinárodních vztahů obou zemí stagnovat a objevily se zde i první rozpory. Političtí reprezentanti Spojených států doufali, že Indie

¹ GANGULY, 2012, s. 253

zůstane nerozdělená. Džaváharlál Néhrú několikrát ostře vyjádřil svůj negativní postoj vůči Američanům, kterým nevěřil a považoval je za „méně intelektuální“.² První spory přišly po rozdělení Indie a při řešení osudu knížecích států, konkrétně Kašmíru.

Kašmír byl vedle dvou dalších knížecích států velmi problematický v otázce připadnutí Indii nebo Pákistánu. Jako největší knížecí stát s podílem 77 % muslimů, 20 % hinduistů a 3 % dalších náboženských menšin, jako byli Sikhové a budhisté, byl pro Indii velmi důležitý i z kulturního hlediska. Sám premiér Néhrú, který z této oblasti pocházel, si nedokázal Indii bez Kašmíru představit. Kašmír původně obýval rod Dógrů, který toto území dostal darem za věrné služby Velké Británii. Jeho vládcem byl Hari Sinh,³ který se z neznámého důvodu rozhodl nepřistoupit ani na jednu z možných dohod o připojení k Pákistánu nebo Indii. V pozadí se však objevovali vyslanci různých velmocí, včetně Spojených států amerických, kteří nejen Harimu Sinhovi ale i dalším vládcům knížecích států vnucovali svá řešení. Později do oblasti Kašmíru ze severozápadu přicházely ozbrojené jednotky paštůnských vojáků. Indové se rozhodli zareagovat zasláním několika stovek indických vojáků do oblasti, kteří měli dohlížet na vývoj situace. Začaly vznikat nepokoje. Indickým vojákům se podařilo později zabezpečit Šrínagar a vytlačit paštůnské vojáky zpět do Pákistánu. Hari Sinhovi se mezitím před povstalci podařilo utéct ze země, kterou nechal opuštěnou. Indie byla iniciátorem dialogu, který měl vyřešit tento konflikt a později byl předložen Radě bezpečnosti OSN, která žádnou rezoluci nevydala. Indie navrhovala celkem čtyři řešení, mezi kterými bylo vyhlásit v Kašmíru plebiscit a nechat obyvatele rozhodnout. Zde se Indie a Spojené státy rozešly v otázce, kdo by měl být faktickým vládcem v Kašmíru během plebiscitu.

Následující roky byla indicko-americká mezinárodní spolupráce založena především na humanitární pomoci Indii v oblasti pravidelných dodávek zbraní, ekonomicko-strategických investic a potravinových zásob. Americká vláda se rozhodla Indii podporovat potravinami jako protiváhu Marshallova plánu, který měl pomoci zemím v Evropě, které byly zdevastované po druhé světové válce. Pomoc do Indie dorazila často později díky procedurálním a byrokratickým krokům, na které Néhrú mnohdy nevybíravým způsobem reagoval, a americký Kongres se proto poté začal štěpit ve svém názoru na samotnou Indii a na pomoc, kterou jí Spojené státy americké poskytovaly. Americký senátor Frank Church,

² KUX, 1992, s. 69

³ GANGULY, 2012, s. 254

který často intenzivně vstupoval do otázek mezinárodní pomoci zemím třetího světa, se jednou vyjádřil, že důvod poskytování mezinárodní pomoci zemím třetího světa tkví v zájmu ochraňovat chudé a utlačované národy a morálně jim pomáhat.⁴ Nakonec byla potravinová pomoc do Indie skutečně dodána v podobě dlouhodobé půjčky ve formě pšenice o hodnotě 190 milionů USD. Ačkoliv indický premiér Néhrú byl známý svým odporem ke zbraním a vojenské technice, do Indie začaly později v důsledku americké pomoci proudit dodávky zbraní. Vedle tohoto se Američané v této době podíleli na budování přehrad na indických vodních tocích a také na přestavbě indické infrastruktury.⁵

Rozkol mezi indicko-americkými vztahy se objevil díky americké vojenské pomoci, která byla zaslána do Pákistánu. Spojené státy americké zamýšlely založení prozápadní obranné skupiny proti Sovětskému svazu, a tak vznikl Bagdádský pakt (později CENTO). Indie a Pákistán se staly strategickými lokalitami pro umístění vojenských jednotek v případě propuknutí vážnějšího konfliktu mezi bipolárním světem. Vojenská pomoc v podobě zbraní byla zaslána do Pákistánu, což vnímání Američanů v očích Indů výrazně zhoršilo. Spojené státy se staly pro Indý spojencem Pákistánu a taky velmocí, která poskytla zbraně pro Indii zneprátelenému státu. Vládě v Dillí se také jevila jako závažná hrozba, že by Pákistán americkou vojenskou pomoc mohl použít právě proti Indii. Pákistán, za kterým stálo takové impérium, jakým byly Spojené státy americké, nabral na serióznosti a jevil se jako silná hrozba. V důsledku vyvážení sil se Néhrú rozhodl přiklonit se k Sovětskému svazu, aby měl za svou zemi též silného spojence. Ve stejnou Svaz také vetoval rezoluci OSN v oblasti Kašmíru a tvrdil, že by měl připadnout Indii.

V roce 1956 se několikrát setkali tehdejší americký prezident Dwight Eisenhower a indický premiér Néhrú. Vztahy mezi oběma státníky získaly po dodávkách zbraní do Pákistánu kladnější tón a obě strany se začaly lépe chápat ve svých požadavcích. Spojené státy vycházely Indii vstříc zejména proto, aby zabránily příklonu k Sovětskému svazu. Američané viděli v Indii především významný region v jihoasijském prostoru.⁶ Indům zase vyhovovaly sympatie Američanů, protože od Států těžili humanitární a ekonomickou pomoc.

⁴ JOHNSON, 1991, s. 188

⁵ COHEN, 2001, s. 129

⁶ GANGULY, 2012, s. 257

Později se znovu rozhodovalo o další dodávce zbraní, která měla být doručena buď do Indie, nebo do Pákistánu. Pokud by zbraně byly odeslány do Pákistánu, objevila se znovu hrozba, že by mohly být zneužity proti Indii během mocenského sporu v Kašmíru, který v této době probíhal. Ačkoli se prezident Eisenhower snažil indicko-pákistánské vztahy v této době usmířit, nepodařilo se mu to. Ajjúb Chán, v tehdejší době pákistánský ministr obrany, se vyhýbal dohodám o smíru, které navrhoval právě Eisenhower v prosinci 1959. Ty spočívaly v úplné demilitarizaci oblasti a následném rozdělení státu dle statutu quo. Chán tvrdil, že dohody nemají cenu, dokud nebude navrženo řešení sporu v Kašmíru. Další dohody byly odloženy na neurčito.

S novým americkým prezidentem Johnem Fitzgeraldem Kennedym se americko-indické vztahy příliš nezměnily, ačkoliv Kennedy byl Indii vnímán jako člověk, který chápal problémy Asie a snažil se zemím pomoci, oproti jeho protikandidátovi ve volbách v roce 1960 Richardovi Nixonovi.⁷ Americký prezident se snažil ve třetí pětiletce indického hospodářství pokračovat v zásobování subkontinentu, a to pomocí v hodnotě 2 miliard USD první dva roky pětiletky. Tato podpora sestávala z potravinové pomoci a rozvojových půjček.

Ačkoliv Kennedy a Néhrú udržovali poměrně přátelské vztahy, úroveň rozhovorů nad různými tématy začala postupem času upadat, a tak i intenzita jejich přátelství. V této době se již na indickém premiérovi Néhrúovi podepsalo jeho stáří a únava. Na pozvání amerického prezidenta přijel Néhrú do Spojených států po čtvrté a naposledy. Jak poznamenal ambasador Bradž Kumár Néhrú v Americe: „*Schůze byla katastrofa*“.⁸ Později dokonce i sám prezident Kennedy pronesl na adresu premiéra Néhrúa, že tato státní návštěva byla ta nejhorší, kterou kdy zažil. Néhrú reprezentoval silnou osobnost, která byla schopna vést vyjednávání na mezinárodní úrovni, avšak kvůli jeho zhoršujícímu se zdravotnímu stavu a schopnosti adekvátně reagovat se zhoršovaly i vzájemné mezinárodní percepce. Situace byla umocněna o několik nešťastných veřejných výroků tehdejšího ministra obrany Krišny Menona v indickém parlamentu směrem ke Spojeným státům.⁹ Reprezentant Indie Menon v OSN svými protiamerickými výroky přispěl ke zhoršení mezinárodních vztahů Indie a Spojených států.

⁷ KUX, 1992, s. 181

⁸ KUX, 1992, s. 191

⁹ COHEN, 2001, s. 77

Následný konflikt o stát Goa, který touto dobou stále patřil Portugalsku, situaci ještě více zkomplikoval. Ministr obrany Krišna Menon s Néhrúovým souhlasem v prosinci 1961 napadl s indickými vojáky stát Goa a přinutil portugalské obyvatele, aby se vzdali. Goa připadla Indii. Tento čin však odsoudila americká vláda a především prezident Kennedy, který vytýkal Néhrúovi ráznost a tvrdost zákroku a také to, že o zákroku nebyl informován a byl proveden přes dřívější americký nesouhlas.¹⁰ Napjatá atmosféra však brzy pominula. Překvapivým tahem však byla nabídka sovětských stíhacích letounů MiG, která byla pro Indii extrémně výhodná. SSSR by se tak stala hlavním dodavatelem letounů pro indickou armádu a vyřadila z této pozice Velkou Británii. Přestože se Spojené státy a Spojené království snažily vytvořit protinabídku, indická vláda přijala sovětský návrh.

John F. Kennedy se po tomto sporu dlouho rozhodoval, zda pošle do Indie další pomoc. Nakonec se rozhodl zaslat ekvivalent 1.3 miliardy USD, a to i přes nesouhlas Pentagonu, kterému přišla hodnota přehnaně velká. Čtyři dny před vydáním konečného souhlasu byl však Kennedy zavražděn. Po smrti Johna Fitzgeralda Kennedyho se stal americkým prezidentem Lyndon B. Johnson, jenž ze svých vlastních zkušeností nebyl tolik nadšený Indií a podporou, kterou do ní vkládala předchozí Kennedyho administrativa, a i přes své sympatie k Pákistánu a osobní přátelství s pákistánským prezidentem pokračoval v zasílání podpory do Indie. Hned na počátku své vlády, v dubnu 1964, se setkal s dcerou Néhrúa, Indirou Gándhiovou. Néhrú touto dobou nebyl v dobrém zdravotním stavu a o tři měsíce později zemřel na následky mrtvice, ze které se již nezotavil.

Americká vláda odmítla Indii poskytnout vojenskou pomoc, která by čítala několik nadzvukových bojových letounů F-104. Indický ministr obrany se tedy obrátil na Sovětský svaz, který nabídl k odkupu 45 letounů MiG-21 a možnost výstavby továrny na indickém území, kde se dalo dostavět dalších 400 letounů.¹¹ Sovětská armáda zaujala poté první místo v zásobování Indie zbraněmi a dlouhodobě s Indií na tomto poli spolupracovala. Tento vztah ostře sledovala americká vláda, která se obávala, že by se Indie a Sovětský svaz mohli stát silnými vojenskými spojenci v tomto teritoriu.

¹⁰ COHEN, 2001, s. 131

¹¹ KUX, 1992, s. 231

Americký prezident Lyndon B. Johnson v roce 1965 na čas zakázal podpůrné programy a pomoc, které ze Spojených států plynula do Indie a Pákistánu. Rozhodl se tyto programy přehodnotit, osobně všechny odsouhlasit a dohlédnout na jejich účinnost. Johnson tvrdil, že programy na pomoc rozvojovým zemím se přesunuly do jakéhosi autopilota a jejich účelnost a efektivita musí být znovu posouzena. Johnson si kladl podmínky, kterými chtěl probudit indické hospodářství, a spíše než do průmyslu zamýšlel investovat do rozvoje zemědělství.

V roce 1965 však přišlo enormní sucho a nízká potravinová podpora od Spojených států způsobila další potravinovou krizi v Indii. Johnson změnil svůj postoj a potravinovou pomoc do Indie začaly Spojené státy opět posílat o velikosti až 500 000 tun. Dne 25. listopadu 1965 ministři Freeman a Subramanian podepsali Římskou dohodu, která zavazovala Indii k tomu, aby podnikla konkrétní kroky ke zvýšení objemu výnosnosti zemědělství. Johnson poté odsouhlasil zaslání další pomoci o velikosti 1,5 milionu tun pšenice a hnojiv v hodnotě 50 milionu USD.¹²

1.2.1 Pákistán

Vážnější rozkol v indicko-amerických vztazích se objevil kvůli americké vojenské pomoci, která byla soustředěna do Pákistánu. Spojené státy americké zamýšlely založení strategické prozápadní obranné skupiny proti Sovětskému svazu. Vznikl Bagdádský pakt. Indie a Pákistán se staly lokalitami pro strategické umístění amerických vojenských jednotek v případě propuknutí vážnějšího konfliktu mezi světovými mocnostmi. Dlouhodobé strategické partnerství na získání americké vojenské výpomoci bylo poskytnuto nakonec Pákistánu, což indické percepci Ameriky výrazně zhoršilo. Indové se obávali možného útoku a zneužití amerických zbraní proti Indii samotné. V důsledku vyvážení sil se Néhrú rozhodl přiklonit se vojensky k Sovětskému svazu, aby měl za svou zemi též silného spojence. Svaz Indii také začal projevovat svou podporu v oblasti Kašmíru.

V srpnu 1965 se pákistánští vojáci dostali na území nazývané Rann of Kutch. Přítomnost pákistánských pohraničních jednotek se nelíbila Indům, kteří do této oblasti také umístili

¹² KUX, 1992, s. 244

členy armády. Proběhlo několik drobných ozbrojených konfliktů, kde ani jedna strana neprokázala svou větší sílu a převahu. Po dvou týdnech se Indové stáhli, protože nehodlali riskovat větší boje.¹³ Vláda Lála Bahádúra Šástriho se ohradila proti těmto konfliktům. Podle indické vlády bylo nepřipustné, aby Pákistánci používali americkou armádní podporu při střetech s Indy.¹⁴ Dne 5. srpna 1965 pákistánské guerillové jednotky pronikly na území Indie. Reakce Indů byla dostatečně rychlá a většina narušitelů byla zadržena krátce po vstupu na cizí území. Pákistán ovšem dále narušoval svými útoky v Kašmíru MacMahonovu linii a hodlal vyprovokovat na indickém území vojenskou reakci.

Později se americká vláda rozhodla vydat zákaz na vývoz zbraní do Indie a Pákistánu, aby nepodporovala ozbrojené střety. Do sporu se dokonce vložil i Sovětský svaz, který požadoval ukončení bojů, a spolu s Washingtonem řešil další postupy v této situaci.¹⁵ Indická armáda v bojích vítězila, přestože obě strany disponovaly podobnou těžkou vojenskou technikou a síly byly poměrně vyrovnané. Pákistán nasadil do boje těžké tanky a silné zbraně. Obrana pákistánských jednotek byla ale dlouhodobě příliš slabá.¹⁶ Boje ustaly 22. září přijetím mírové dohody.

Přes velké ztráty tato krátká válka mnoho nepřinesla. Indie si upevnila svou pozici silnějšího hráče v případě ozbrojeného konfliktu o Kašmír a Pákistán z konfliktu žádný přínos nevytěžil. Za nedlouho po tomto konfliktu na společné schůzi Ajjúba Chána a Lála Bahádúra Šástriho indický premiér zemřel na zástavu srdce.

1.2.2 Čínská lidová republika

Důležitým sporem ve vládě premiérky Gándhiové bylo i rozdělení na pomezí indo-čínské hranice v oblasti Ladakh. Kartografická válka, jak se jinak tomuto sporu říká, byl konflikt o náhorní plošinu Aksai Chin. Číňané začali v blízkosti této plošiny stavět strategickou dálniční komunikaci, díky které si pak začali území nárokovat. Indové se o změně hranice dozvěděli

¹³ COHEN. 2001, s. 134

¹⁴ KUX, 1992, s. 234

¹⁵ KUX, 1992, s. 237

¹⁶ COHEN. 2001, s. 128

z médií. Objevil spor mezi indickým premiérem Néhrúem a čínským premiérem Čou-En Lajem ohledně výkladu mezinárodních dohod, které měly stanovit hranici v této oblasti. Shody nebylo dosaženo. Na plošinu Aksai Chin dorazily jednotky vojáků čínské i indické armády. Do konfliktu se zapojil i Tibet, kde probíhaly nepokoje z důvodu odporu k rozpínajícímu se komunistickému režimu. Ze strachu o svůj život uprchl i duchovní vůdce Dalajláma, který našel azyl v Indii. Spojené státy v konfliktu podporovaly Indii a uznávaly jejich nároky na území.

Konflikt v pohraničí a na plošině Aksai Chin však nekončil. V lednu 1961 indická vláda vyhlásila tzv. předsunutých jednotek,¹⁷ tedy taktický způsob rozmístování vojenských jednotek za hranice MacMahonovy linie na nepřátelské území. Reakce Spojených států na tento způsob boje byla pozitivní, Američané věřili, že Indové dostatečně znají terén a prostředí, ve kterém se pohybovali. Indové však byli rozdraceni prudkými čínskými útoky a také velkou silou, kterou čínská armáda disponovala.¹⁸ Džaváharlál Néhrú chápal tento moment jako svou chybu, a rozhodl se proto omluvit nejen Indii, ale i Spojeným státům americkým, kde byl vývoj situace na indicko-čínské hranici zcela nepochopen. V důsledku této chyby se později rozhodl indický premiér odvolat i ministra obrany Krišnu Menona.¹⁹

Néhrú se opět obrátil k západnímu světu, od kterého začal znovu intenzivně žádat vojenskou pomoc. Na tuto situaci reagovala i sovětská vláda, která svou pozornost od Indie na krátkou dobu přeměrovala na Čínskou lidovou republiku. Indická strana se rozhodla zaútočit na některé čínské jednotky. Indický útok byl však rozdracen a čínská strana reagovala mnohem agresivnější odvetou. V Novém Dillí nastala panika a Néhrú se rozhodl napsat do Washingtonu dva urgentní dopisy, ve kterých žádal o vojenskou podporu, která měla obsahovat i bombardéry B-47.²⁰ Než však zahraniční pomoc do Indie dorazila, čínské jednotky se stáhly a konflikt utichl.

Číňané tímto Spojeným státům americkým dokázali, že jsou silnějším hráčem v regionu. Pro Indii tento konflikt také značil do jisté míry zklamání a šok z nenaplněného indo-čínského přátelství, které se pokoušel v počátku navázat premiér Néhrú. Pro Číňany bylo toto

¹⁷ KUX, 1992, s. 202

¹⁸ COHEN, 2001, s. 132

¹⁹ KUX, 1992, s. 205

²⁰ KUX, 1992, s. 207

přátelství spíše ideou než reálnou věcí a konfliktem dali jasně najevo, že pro ně přátelství s Indií nic neznamenal.²¹

²¹ LUCE, 2006, s. 265

2 Indira Gándhiová

Indira Gándhiová se stala v pořadí třetí premiérkou Indie. V politice se pohybovala dlouhou dobu vedle svého otce Džaváharlála Néhrúa, od kterého přebrala řadu názorů a ideologický a myšlenkový základ. Indira Gándhiová je dnes obecně vnímána jako realista, zatímco její otec jako politický idealista, který však dokázal velmi prakticky řešit problémy Indie a její zahraniční politiku. Premiérka Indira Gándhiová je dodnes charakterizována jako determinovaný a hrdý státník. Její otec je považován za sofistikovaného a jemného intelektuála, který se věnoval politice a diplomacii. Pilíře Néhrúovy zahraniční politiky jsou postaveny na anti-kolonialismu, rasové rovnosti a také politice nezúčastněnosti k žádné ze světové velmoci. Vedle toho Néhrú sledoval demokracii, socialismus a náboženský sekularismus.

Indira Gándhiová tyto pilíře následovala, ale styl, jakým své politické kroky vykonávala, byl jiný. Nesoulad mezi oběma státníky byl především v oblasti zbrojení státu, kterému se Džaváharlál Néhrú příliš nevěnoval. Indira Gándhiová se naopak snažila získat mnohokrát zahraniční podporu v podobě dodávek zbraní a vývoje nových sofistikovaných zbraní. V této souvislosti Indira Gándhiová silně kritizovala svého otce za pohraniční konflikt s Čínou v roce 1962. Gándhiová se také v průběhu své politické kariéry vzdálila od politiky nezúčastněnosti. Sama sebe jednou charakterizovala jako „*Durgu*“, zatímco jejího otce jako „*Svatého, který se zapletl do politiky*“.²²

1.2 Počátky vlády premiérky Indiry Gándhiové

Počátky kariéry Indiry Gándhiové ve vysoké politické pozici byly nejisté. Nová premiérka se pokoušela Indii stále představovat světu jako zemi, která se nepřiklání k bipolárnímu rozdělení světa, a snažila se udržet již z dřívějšíka nastolenou politiku nezúčastněnosti. Už v březnu 1966, dva měsíce po svém zvolení do funkce, odcestovala za Lyndonem B.

²² LUCE, 2006, s. 188

Johnsonem na jednání o čerpání další potravinové pomoci od Spojených států. Pomoc byla tohoto roku potřebná z důvodů sucha, které sužovalo Indii. Mezi premiérkou a prezidentem nastal moment neočekávaného porozumění v mnoha otázkách a tématech. Johnson byl ochotný ve spolupráci se Světovou bankou Indii poskytnout pomoc v hodnotě 200 milionů amerických dolarů, jeho podmínkou však byla ekonomická transformace monetární politiky Indie.²³ Indira Gándhiová se snažila americkému prezidentovi vyjít vstříc a změny v ekonomice protlačovala proti vůli indického parlamentu, který s ní nesouhlasil, a premiérka Gándhiová se díky tomu ocitla v patové situaci. Tuto součinnost se Spojených států a Indie začal vnímat i Sovětský svaz. Aby Indie udržela tvář nezúčastněné země, silně kritizovala kroky Ameriky během války ve Vietnamu a její dopady. Tato kritika Američanů vyústila v opoždění dodávky pšenice, kterou přislíbil americký prezident. Indira Gándhiová dokonce byla nucena dle svých slov telefonicky prosit svého protějška Johnsona o zaslání pomoci, který tak na poslední chvíli opravdu učinil.²⁴

V roce 1967 se konaly celonárodní volby. V důsledku nepovedených zásahů do ekonomiky vedených Indirou Gándhiovou vyšel Indický národní kongres z těchto voleb značně oslaben. Indira Gándhiová sice byla zvolena premiérkou, ale byla nucena jmenovat svého silného kritika Mórárdžího Désiho z Indického národního kongresu do pozice ministra financí.

Premiérka Indie si po zkušenosti s americkým prezidentem utvrdila svůj negativní postoj k Spojeným státům. Kritika války ve Vietnamu neustávala, Indie se tímto způsobem snažila nadále vyvažovat obě strany politiky nezúčastněnosti. Zároveň Johnsonova politika *ship to mouth*, tedy dodání potravinové pomoci na poslední chvíli, se obecně považuje za trest pro Indii za výroky o Vietnamu.

²³ KUX, 1992, s. 250

²⁴ KUX, 1992, s. 257

3 Indicko-americké vztahy za premiérky Gándhíové

Indií otřásl v roce 1968 zjištění, které se dostalo až do veřejných sdělovacích prostředků. Do indických kulturních, vzdělávacích a uměleckých organizací, kde se sdružovala inteligence, proudily tajně peníze z americké Ústřední zpravodajské služby. Indická inteligence se cítila uražena a odmítání Ameriky a zhoršení vnímání Američanu v očích Indů se přeneslo z roviny politické i do roviny veřejné.²⁵ Na druhé straně byli Američané, kteří se cítili rozčarováni z ekonomického vývoje Indie, který podle nich nikam nevedl. Washington se odmítl přiklánět ke spolupráci se zemí, která údajně nevykazovala žádné výsledky, a to i přes množství podpory, které do ní proudilo ze Spojených států.

Indiru Gándhíovou také popudil neustálý proud sovětské výpomoci v podobě dodávek zbraní a vojenské techniky do Pákistánu. Často vystupovala proti tomuto počínání a apelovala na Sovětský svaz, aby od spolupráce s Pákistánem ustoupil. Sovětský svaz v rámci zachování dobrých vztahů s Indií tak opravdu učinil, a otevřel tak prostor pro další vyjednávání o strategické spolupráci mezi Sovětským svazem a Indií.²⁶ Tento způsob spolupráce pochopitelně popudil vládu ve Washingtonu. Spojené státy poté poskytly Pákistánu neočekávanou vojenskou pomoc, která měla dát Indii najevo nesouhlas s tímto příkonem k Sovětům. Svůj rozpor s tímto trestem však premiérka Gándhíová nedala najevo. Vztahy mezi Američany a Indý byly v této době už dost napjaté a Indie stále čerpala od Spojených států amerických obrovské množství významné podpory, o kterou nechtěla přijít.

Během konfliktu v Pákistánu se vztahy mezi zeměmi výrazně zkomplikovaly a vyostřily. Americký prezident a jeho poradce Kissinger v Pákistánu viděli strategického prostředníka pro navázání kontaktů s Čínou a vyjednávali nejen za zády Indie, ale dokonce i samotného amerického Kongresu. Nixon se rozhodl také Indii vojensky pohrozit válečnou lodí Enterprise, kterou vyslal do Indického zálivu. Oficiální mise lodi byla však zachránit Američany z Pákistánu, kde probíhala válka. Tato výhrůžka dala Indii jasně najevo, že Washington byl schopný křížit Indům plány. Indira Gándhíová po této zkušenosti

²⁵ KUX, 1992, s. 267

²⁶ KISSINGER, 2006, s. 826

vystupovala proti Spojeným státům velmi ostře a na delší dobu byla politika nezúčastněnosti silně nevyvážená. Politická orientace Indie se po těchto událostech výrazně odklonila od Spojených států a obrátila se k Sovětskému svazu. Washington si po krizi v Pákistánu uvědomil závažnost situace a rozhodl se učinit několik vstřícných kroků směrem k Indii, které však zůstaly bez větší odezvy. Krátce na to by prezident Nixon v důsledku aféry Watergate nucen opustit svůj úřad. Ministr zahraničních věcí Kissinger však zůstal ve funkci pro dalšího prezidenta.

S prezidentem Geraldem Fordem, který v roce 1974 nastoupil do úřadu, začaly o rok později po dlouhé době a po vojenském konfliktu do Pákistánu znovu proudit americké zbraně. Ambasador T. N. Kaul na tuto skutečnost poměrně nevybíravě reagoval a zdůraznil své obavy, že takové počínání by mohlo odstartovat závody ve zbrojení mezi Indií a sousedním Pákistánem.²⁷

V roce 1973 byla indická ekonomika oslabena vlivem politických událostí, jako byly stávky odborů a vnitřní nepokoje. Popularita premiérky Gándhíové začala klesat a čelila i obviněním z podvodu při volební kampani ve svém volebním okrsku. Její oblíbenost narazila na samotné dno a Indové volali po jejím odvolání z úřadu premiérky. Indira Gándhíová situaci vyřešila vyhlášením výjimečného stavu dne 26. června 1975, během kterého nastolila formu diktatorní vlády. Za výjimečného stavu nastala v Indii cenzura, politická opozice byla zatčena spolu se svými stoupenci a byly potlačeny lidské svobody. Američtí liberálové tento krok rezolutně odsoudili, zatímco administrativa prezidenta Forda se zdržela jakéhokoliv komentáře s odůvodněním, že by se neměli plést do vnitroindických afér. Dalším důvodem byla obava, že by premiérka Gándhíová mohla z nastalé situace vinit právě Spojené státy americké, které se intenzivně podílely na změnách v chodu indické ekonomiky, a částečně tak přispěly ke špatné situaci v Indii.²⁸

Nově dosazený americký ambasador v Indii William B. Saxbe se rozhodl zvolit jinou diplomatickou cestu vyjednávání než jeho předchůdci. Namísto doprošování se Indů o spolupráci zaujal pasivní postoj, během kterého chtěl Indů přinutit, aby přišli za ním, pokud sami chtějí zlepšit vztahy mezi Státy a Indií. Jeho protějšek v Americe, nově zvolený indický

²⁷ KUX, 1992, s. 332

²⁸ KUX, 1992, s. 337

ambasador Džagat Mehta, zase tvrdil, že je v zájmu Indie, mít dobré vztahy s USA. Američané si uvědomovali důležitost Indie v této době zřejmě zatím nejlépe. Indie byla pro Státy vedle Číny druhá nejlidnatější země se klíčovým významem a polohou v asijském teritoriu. Zbigniew Brzezinski, americký poradce pro národní bezpečnost, dokonce v této době označil Indii za důležitého regionálního hráče.²⁹

Týden před inaugurací nového amerického prezidenta Jimmyho Cartera byl v Indii zrušen výjimečný stav a byly vyhlášeny volby na pozici nového premiéra státu, kterým se stal Mórárdží Dásaí. Sympatie mezi Carterem a Dásaím značily, že by vzájemné státní vztahy mohly získat kladnější tón, tak se ale nestalo. V pořadí čtvrtý indický premiér řešil na mezinárodní úrovni především jaderný program Pokhran, politiku odzbrojení a také vstup mezinárodních řetězců do Indie. Značky jako Coca-Cola a IBM se rozhodly do Indie tentokrát neinvestovat a nevstoupit z důvodů vnitřních rozporů, které v Indii panovaly. Premiér Dásaí také částečně vyvážil politiku nezúčastněnosti svým příklonem a sympatiemi ke Spojeným státům americkým oproti dřívějšímu protežování Sovětského svazu. Poté vládnoucí Janta Party oslabila a premiér Dásaí rezignoval a byl nahrazen v roce 1979 Čaranem Sinhem. Ani za jeho krátkého působení se na poli mezinárodních indicko-amerických vztahů příliš nezměnilo.

Během Carterovy administrativy vpadla Sovětská armáda do Afghánistánu v roce 1979 za účelem intervence a dosazení nového afghánského prezidenta, který byl poplatnější Sovětskému svazu. Carter byl šokován a stále častěji se objevovala hrozba studené války. Administrativa prezidenta Ronalda Regana, která se započala v lednu 1981, silně kritizovala Jimmyho Cartera a jeho způsob vedení zahraniční politiky vůči Indii a Pákistánu. Reganův záměr byl především zabránit Sovětskému svazu rozpínání v oblasti Afghánistánu. Za tímto účelem vydatně dodával Pákistánu zbraně, které byly stále v očích Indů hrozbou, která se mohla obrátit proti nim. Tento vývoj událostí vedl k opětovnému zhoršení indicko-amerických nálad. Znovu zvolená premiérka Gándhiová však nikdy oficiálně nevyjádřila svůj nesouhlas se sovětským počínáním v Afghánistánu, byť vnitřně se stavěla proti intervenci. Zároveň bylo

²⁹ KUX, 1992, s. 345

nově jejím cílem lépe vyvážit politiku nezúčastněnosti a nechtěla, aby byla Indie ve světě považována za poplatný sovětský satelit.³⁰

Také americký prezident Regan a premiérka Gándhiová spolu vycházeli nadmíru dobře a porozuměli si v řadě společných témat. Gándhiová přiletěla po jedenácti letech na svou další návštěvu do Washingtonu za prezidentem Reganem do uvolněné atmosféry. Sama premiérka byla ve svém vyjadřování oproti svým dřívějším návštěvám Států také mnohem jemnější a omezila projevy svého protiamerického postoje.³¹ Jejím záměrem bylo uvolnit napětí, které mezi státy panovalo v důsledku dodávek zbraní do Pákistánu, a ve svém úkolu byla také úspěšná. Ronald Regan a Indira Gándhiová se dohodli na řadě témat, která Spojené státy americké a Indii znatelně sblížily. Vedle diskuse nad indicko-americkou atomovou elektrárnou ve městě Tarapur se státníci dohodli na rozvoji spolupráce v oblasti vědy, inovací a technologií a na ustanovení roku 1985 jako roku, který patřil Indii. Rok Indie byl doprovázen celosvětovou výstavou indického umění a kultury. Daná předsevzetí ohledně spolupráce na poli vědy byla opravdu dodržena. Výsledkem spolupráce mezi Indií a Spojenými státy bylo také zmírnění vlivu Ameriky na ekonomické dění v Indii.

³⁰ KUX, 1992, s. 380

³¹ KUX, 1992, s. 391

4 Postoje k SSSR

Sovětsko-indické vztahy se dynamicky, ale stabilně vyvíjely po dlouhou dobu, a to i přes velké změny a transformace, kterými obě země prošly. Podle dřívějšího tajemníka zahraničních věcí Indie A. P. Venkatešvarana měla Indie a Sovětský svaz konkrétně devět společných jmenovatelů, které je silně spojovaly. Jedním z nich měla být fascinace obrovským lidským potenciálem, kterým Indie disponovala; A. P. Venkatešvaran viděl paralely v názoru na světové dění mezi vůdci obou zemí; Indie předvedla jako první sílu a efektivitu sovětských zbraní, které pro ni Svaz vyráběl. Mezi dalšími pojetky byla vzájemná podpora v mezinárodních problémech. Sovětský svaz a Indie našly problémy světové politiky, do kterých ani jedna země nespádala. Sovětská a indická ekonomika se na dobu silně prolnula; Sovětský svaz napomohl Indii výrazně při exportování zboží ze země (podílel se na celoindickém exportu celkově jednou pětinou)³² a jako poslední důvod označil těžbu surovin pro potřeby Indie ze Sovětského svazu.³³ Moskva podporovala Indii především v otázkách mezinárodních konfliktů, jako byl Kašmír, Goa a Bangladéšská krize. Indie a Sovětský svaz spolu dokonce vyvíjeli vesmírný program, který se započal už v roce 1972. Sověti se podíleli na vývoji prvního indického satelitu Aryabhata, který byl vypuštěn v roce 1975 v sovětském kosmodromu Bajkonuru.³⁴

Sovětský svaz se stal za vlády Indiry Gándhiové klíčovým partnerem Indie. Oproti svému otci premiérka Gándhiová tuto velmoc upřednostňovala před Spojenými státy americkými i přes politiku nezúčastněnosti, kterou tímto silně popírala. Vedle toho stále narůstal mezinárodní diplomatický kontakt, množství zasílaných zbraní, vojenské techniky a jiné pomoci ze Sovětského svazu, díky kterému se orientace indické politiky stáčela více prosovětsky. Spojené státy si byly této změny plně vědomy a také začaly projevovat svůj nesouhlas a v tomto důsledku se také vztahy mezi Indií a Spojenými státy a Indií se dále vyostřovaly.

Sovětský svaz podporoval Pákistán vojenskou technikou, což se nelíbilo premiérce Gándhiové, která apelovala na Moskvu, ať od takového jednání upustí. Sověti zpočátku

³² DONALDSON, 1972, s. 479

³³ THAKUR, 1991, s. 827

³⁴ THAKUR, 1991, s. 831

ujišťovali premiérku Indie, stejně jako Američané, že nemají v zájmu vyprovokovat mezi Pákistánem a Indií závody ve zbrojení. Později ale Sovětský svaz upustil od zásobování Pákistánu zbraněmi, aby si zachoval dobré vztahy s Indií, protože bylo i v jeho zájmu udržovat otevřený prostor pro vyjednávání dlouhodobé důležité spolupráce s Novým Dillím. Pokud by v dodávkách pokračoval, případné strategické dohody by nebylo možné uskutečnit.³⁵ Vedle obchodního kontaktu s Pákistánem se Sověti angažovali v této oblasti po indicko-pákistánské válce v roce 1965 jako regionální mírotvorce, který se významně podílel na uskutečnění mírové konference v Taškentu v roce 1966.³⁶

Premiérka Gándhiová si uvědomovala množství zbraní, které do Indie ze Sovětského svazu proudilo. Sovětský svaz také několikanásobně předstihl Ameriku v množství zasílané pomoci. Mezi lety 1965 a 1974 zaslal Sovětský svaz do Indie zbraně o hodnotě 1,32 miliardy amerických dolarů, zatímco Američané poslali do Indie pouze ekvivalent 47 milionů dolarů. Aby si důležitého souseda nepopudila, odmítla se indická premiérka vyjádřit k sovětským vojenským intervencím do Československa a Maďarska v roce 1968.³⁷

V roce 1969 se Sověti spolupracovali předně s Indií než s Pákistánem. Už po krizi v Kongresu ve stejném roce vznikaly mezi Sovětským svazem a Indií tiché dohody o budoucí spolupráci, které obsahovaly i kroky namířené proti komunistické Číně. Takové kroky premiérka Gándhiová odmítala schvalovat, stejně jako dohody o spolupráci se Sovětským svazem, které byly v rozporu s konceptem politiky nezúčastněnosti. Proti svému přesvědčení premiérka jen o dva roky později v roce 1971 podepsala se Sověty tzv. Indo-Sovětskou dohodu o míru, přátelství a spolupráci, která měla trvat dvacet let.³⁸ Později se ukázalo, že Sovětský svaz si blízkými vztahy na Indii spíše vytvářel manévrovací prostor pro jednání s Čínskou lidovou republikou, což bylo zřetelně vidět na konci osmdesátých let, kdy se Sovětský svaz od Indie velmi rychle odklonil poté, co Gorbačov navázal s ČLR přátelské vztahy.³⁹

³⁵ KISSINGER, 2006, s. 826

³⁶ COHEN, 2001, s. 218

³⁷ KUX, 1992, s. 266

³⁸ KISSINGER, 2006, s. 796

³⁹ COHEN, 2001, s. 211

Během konfliktu v Pákistánu v roce 1970 se Sovětský svaz přikláněl na stranu Indie a podporoval její návrh osamostatnit stát Bangladéš. Sověti dlouhodobě přesvědčovali Nixona a Kissingera o záměrech Indie a o tom, že Indie nemá zájem napadat západní Pákistán. Sovětský svaz si Indii také během pákistánského konfliktu přikláněl na svou stranu poskytnutím vojenské pomoci na šest let, zatímco Američané zakázali vývoz jakýchkoli zbraní.⁴⁰

Sovětský svaz obdivoval Indiru Gándhiovou za její kroky během krize, která vedla k vyhlášení výjimečného stavu. Sověti tvrdili, že si udržela pozici rozhodného státníka.⁴¹ Během vlády premiérů Désaího a Sinha se sovětsko-indické vztahy také příliš nezměnily podobně jako v případě Spojených států. Během krátkých období vlád obou premiérů nebylo možné učinit žádné významné kroky v oblasti zahraniční politiky a diplomacie. Sověti v této době pocítili vyrovnání politiky nezúčastněnosti a větší indický zájem o západní země, a proto se rozhodli nabídnout Indii zvýšení dodávek vojenské techniky.

Klíčovou událostí indicko-sovětských mezinárodních vztahu byla sovětská intervence do Afghánistánu v noci 24. prosince 1979 za účelem podpory afghánské komunistické strany a dosazení nového prezidenta, který odpovídal sovětským představám. V této době se vláda Mórárdžího Désaího snažila vyvažovat politiku nezúčastněnosti směrem ke Spojeným státům americkým. Ačkoliv Indira Gándhiová v této době nebyla ve funkci premiérky státu, začala organizovat diplomaticko-strategické kroky Indie v oblasti afghánského konfliktu. Instruovala indického vyslance Bradžeše Mišru, aby v Organizaci spojených národů přednesl stanovisko Indie, které shrnul do čtyř bodů: (1) sovětská armáda je v Afghánistánu na žádost afghánské vlády; (2) ačkoliv je Indie proti přítomnosti cizích vojsk a základen na jakémkoli území cizí země, nevidí důvod nevěřit tvrzení spřátelené země, jakou je Sovětský svaz, že by vojska byla z Afghánistánu stažena okamžitě, jakmile by o to požádala vláda v Kábulu; (3) Indové věří, že integrita a nezávislost Afghánistánu nebude porušena a sovětská vojska se v zemi nezdrží déle, než je nutno; (4) Indové se obávají reakcí dalších světových velmocí na afghánskou intervenci. Dodávky zbraní velmocí do okolních státu by totiž mohly odstartovat závody ve zbrojení a tyto zbraně by se poté mohly otočit proti Indii.

⁴⁰ KISSINGER, 2006, s. 841

⁴¹ KUX, 1992, s. 338

Indie se odmítla účastnit hlasování na valném shromáždění Organizace spojených národů ohledně otázky Afghánistánu. Získala si tím krátký odstup od Moskvy a dala jí prostor učinit další kroky. Postoj Indie rozčílil řadu světových velmocí, které takové počínání mnohdy ostře odsoudily. Je nutné zmínit, že Indie jeví dlouhodobě zájem o bezpečnostní otázky jen z regionálního hlediska, nikoliv celosvětového.⁴² Jedním z mála, kdo projevoval nespokojenost, byl Atal Biháří Vádžpejí, který Indii kritizoval za její blízké přátelství se Sovětským svazem a otevřeně Gándhiovou za její postoj pranýřoval. Tvrdil, že tímto přístupem izoluje Indii od dalších nezúčastněných států a zhoršuje pozici státu v mezinárodních vztazích.⁴³ Obdobné stanovisko zaujala i Bhartiya Janata Party. Premiérka Gándhiová však neměla v politické opozici příliš mnoho odpůrců, kteří by odmítali její postoje ohledně Afghánistánu. Otázka sovětské intervence také Indii a především její obyvatele příliš nezatěžovala. Obecně platí, že Indové nevěnují tolik pozornosti mezinárodním vztahům a politickému dění, raději se zabývají vnitrostátními problémy. Problém v Afghánistánu tedy dle indického úsudku ovlivnila vnitroindické dění jen marginálně. Sověti byli v očích Indů velmi populární a afghánský problém jejich oblíbenost takřka neovlivnil.

Indii dlouhodobě fascinoval Sovětský svaz především díky účinnosti a úspěšnosti jeho ekonomiky. Indové se dokonce snažili aplikovat některé sovětské obchodní mechanismy. V této době byl mezinárodní obchod mezi oběma zeměmi velmi čilý. V roce 1981 byl indický exportní průmysl takřka exkluzivně orientován na Sovětský svaz, což dalo silný impuls indické ekonomice, která se tímto momentem výrazně nastartovala. Protože obchody probíhaly především v indické měně rupii, objevily se v i Sovětském svazu tzv. rupiové trhy.

⁴² GHOSH, PANDA, 1983, s. 262

⁴³ GHOSH, PANDA, 1983, s. 264

5 Pákistán

Za agendy amerického prezidenta Lyndona B. Johnsona byly viditelné snahy udržet Pákistán na straně Spojených států amerických než Sovětského svazu. Spojené státy se za účelem udržení loajality tohoto strategického partnera na středním východě rozhodly odprodat množství vojenských náhradních dílů a zbraní. Politika Spojených států v této oblasti však sledovala prostý záměr udržet partnerství jak s Indií, tak s Pákistánem. Pokud by Amerika ztratila vazby s oběma státy, uvolněný prostor by okamžitě zaplnil Sovětský svaz, který již v této době obě země také bohatě zásoboval vojenskou pomocí a potravinovými zásobami. Situace byla do jisté míry výhodná i pro Indii, dokud byl Pákistán svázán se Spojenými státy, nehrozilo větší riziko ozbrojeného konfliktu díky dohodám, které zakazovaly Pákistánu použití amerických zbraní směrem k Indii. O něco později však Moskva začala do Pákistánu posílat těžkou vojenskou techniku, tanky a nové sofistikované zbraně. Pákistán dal najevo Sovětskému svazu svůj dík za poskytnutou techniku v podobě odmítnutí prolongace americké letecké základny blízko Pěšáváru.⁴⁴

V zimě mezi lety 1970 a 1971 se na území Pákistánu konaly první demokratické volby a na území Indie již páté. Výsledek voleb ve východním Pákistánu byl pozitivní pro bangladéšskou stranu Awami League (v urdštině Bangladéšská lidová strana), pro kterou stěžejním politickým cílem byla autonomie východního Pákistánu. Awami League v prvních volbách ve východním Pákistánu získala 167 ze 169 křesel, zatímco v západním Pákistánu žádné.⁴⁵ Indické volby o čtyři měsíce vyhrála opět Indira Gándhiová spolu Indickým národním kongresem.

Krise v Pákistánu nastala v momentě, kdy se politické špičky v podobě prezidenta Jahy Chána a vítěz voleb v západním Pákistánu Zulfikára Alího Bhutta odmítly podílet na poskytnutí autonomie východnímu Pákistánu a vyjednávání se zvoleným předsedou Awami League Šejchem Mudžíburem Rahmánem. Později, za doprovodu narůstajících nepokojů v Pákistánu, došlo k jednání v Dháce ve východním Pákistánu. Toto vyjednávání bylo

⁴⁴ KUX, 1992, s. 256

⁴⁵ KUX, 1992, s. 289

přerušeno předčasně kvůli protestům v ulicích a prezident Chán se okamžitě letecky navrátil do Islamabadu.

Narůstající nepokoje vyústily dne 25. března 1971 ve vojenskou operaci pákistánské armády a ozbrojených jednotek do východního Pákistánu především pod záminkou zastavit rabování v ulicích. Armáda při této příležitosti také pozatýkala vrcholné politické vedení strany Awami League s obviněním ze zrady. Tyto masakry vyvolaly paniku a vlnu strachu v obyvatelstvu i v politické špičce východního Pákistánu a lidé začali utíkat přes hranice do Indie. Předseda strany Mudžibur Rahmán byl zatčen dobrovolně ve svém domově a následně byl převezen do vězení v západním Pákistánu.

Názor Indie na tento probíhající konflikt byl zpočátku neutrální. Vláda v Dillí nechtěla řešit vnitřní problémy sousedního státu a odmítala nutnost vojenské intervence. Postoj se však změnil s rostoucím přívalem uprchlíků z Pákistánu na indické hranice. Sama Indira Gándhiová však nadále odmítala vojenský vpád a raději vyčkávala, jak se situace vyvine a prohlásila, že Indie bude jednat, pokud k tomu bude donucena.⁴⁶ Množství uprchlíků proudících do Indie však silně zatěžovalo zemi po ekonomické stránce, a proto se indická vláda rozhodla učinit některá opatření.

Premiérka Gándhiová se rozhodla vyslat diplomatickou misi do světových velmocí složenou z tehdejšího ministra zahraničních věcí Svarana Sinha a Džajprakáše Nárájana, kteří měli za úkol obrátit světové státníky a politiky názorově proti Pákistánu a činům jeho vlády.⁴⁷ Odezva, kterou dostali, byla rozporuplná v mnoha zemích. Například komunistická Čína, která sice činy Pákistánu odsoudila, vyjádřila soucit nad uprchlíky, ale k žádné vojenské či jiné intervenci se v zemi nechystala. Obdobnou reakci získali indiští politici i v zemích, jako byl Sovětský svaz, Francie a Německo. Spojené státy podezřívaly Indiru Gándhiovou ze snahy vyprovokovat mezinárodní konflikt a prezident Nixon spolu s ministrem zahraničních věcí Kissingerem byli dlouhodobě přesvědčení, že indická premiérka plánuje zaútočit na celý Pákistán. Snaha Indů vyvrátit americkému prezidentovi tuto myšlenku již tak vyostřeným

⁴⁶ KISSINGER, 2006, s. 787

⁴⁷ KUX, 1992, s. 292

vztahům mezi oběma zeměmi nepomohla a americký prezident spolu se svým tajemníkem dále trvali na svém.⁴⁸

Rozporuplný přístup k vojenskému konfliktu v Pákistánu také zaujaly Spojené státy americké, které zpočátku požadovaly mírové vyrovnaní v zemi a konec bojů. Prezident Nixon ovšem o něco později spolu s ministrem Henrym Kissingerem vydali veřejné prohlášení, že pokud nemají Spojené státy v Pákistánu žádný strategický cíl, který chtějí sledovat, musí takový čin Spojené státy odsoudit.

Poté však vyšlo najevo, že prezident Nixon a Henry Kissinger považovali Pákistán a jeho prezidenta Jahju Chána za prostředníka pro vyjednávání s Čínou.⁴⁹ V této době probíhala přes americké a pákistánské ambasády tajná vyjednávání, o kterých zbytek amerického Kongresu vůbec nevěděl, stejně jako o záměrech prezidenta Nixona. Z neznalosti této skutečnosti tedy američtí politici kritizovali pákistánskou vládu a prezidenta za rozpoutání občanské války v zemi. Americký prezident ujišťoval pákistánského prezidenta o platnosti jejich dohod a v rámci udržení dobrých vztahů zaslal do Pákistánu zbraně o hodnotě 50 milionů amerických dolarů. O dodávce zbraní se dozvěděli i Indové. Vnímali toto jednání jako příkoří a po nějaký čas úplně ignorovali Spojené státy americké a vzájemnou komunikaci a snahy o vyjednávání.

V létě roku 1971 Indie začala zvažovat a plánovat vojenskou intervenci do Pákistánu především s ohledem na příznivost počasí. Sovětský svaz v této době stále zasílal do Pákistánu vojenskou podporu, kterou silně kritizovala premiérka Gándhiová. Ta sama se poté vydala žádat o vojenskou pomoc různé světové velmoci pro chystaný vpád do Pákistánu. Vyjednávání se Spojenými státy dopadlo podle všech očekávání špatně. Dle slov samotného Kissingera bylo jednání mezi Nixonem a Gándhiovou 4. listopadu 1971 to nejnamáhavější, které kdy zažil.⁵⁰

Americký postoj je v oblasti oboustranného vyjednávání konstantní a dodnes tvrdí, že mohli pákistánského prezidenta Chána přesvědčit, aby východnímu Pákistánu autonomii udělil. Dle slov americké strany to neudělali, protože indická strana na ně příliš tlačila a nebyl pro to

⁴⁸ KISSINGER, 2006, s. 780

⁴⁹ THAROOR, 2013, s. 228

⁵⁰ KUX, 1992, s. 299

dostatek času. Podle tvrzení Richarda Nixona byla tehdy Indira Gándhiová již dávno rozhodnutá do války s Pákistánem vstoupit. Naopak Indové americkému prezidentovi nevěřili. Vztahy byly tak špatné, že premiérka Gándhiová zakázala působení mírových jednotek Organizace spojených národů na indickém území.⁵¹

Indická armáda napomohla mnohým Pákistáncům v útěku ze země. Vzniklo zde militarizované občanské bratrstvo zvané Mukti Bahiní, které na indickém území prošlo výcvikem a opakovaně napadlo důležité komunikace v Pákistánu a strategické přepravní linky. Toto bratrstvo čítalo až několik tisíc členů.

5.1 Vznik státu Bangladéš

V listopadu roku 1971 situace v Pákistánu eskalovala. Guerilloví bojovníci v oblasti budoucího Bangladéše získali podporu indické armády a premiérka přikázala pronásledování pákistánských vojsk. V této době však nevydala rozkaz k útoku. Jahja Chán 3. prosince 1971 vydal rozkaz k zaútočení na osm indických vojenských letišť a druhý den vyhlásil Indii válku. 6. ledna uznala vláda v Dillí politiky Awami League na území Indie jako exilovou vládu nově vzniklého Bangladéše.⁵²

Americká vláda považovala za původce války Indii, v přímé reakci na válku o Bangladéš okamžitě zastavila vojenskou pomoc proudící do Indie, potravinové zásobování, ale i pomoc v podobě transformace ekonomického systému Indie.⁵³ Situace byla tak napjatá, že Spojené státy dokonce zastavily již naskladněnou zdravotní pomoc, která byla připravená k odeslání do Indie o hodnotě 86 milionů dolarů. Před vládou ve Washingtonu Indie představovala svůj záměr jako osvobození státu Bangladéš a jeho obyvatel od Pákistánu.⁵⁴

Vzájemná nedůvěřivost mezi Washingtonem a Novým Dillím se projevila v tématu dalších útoků v západním Pákistánu. Nixon a Kissinger byli přesvědčeni, že indická vláda plánovala

⁵¹ KISSINGER, 2006, s. 797

⁵² KUX, 1992, s. 302

⁵³ KISSINGER, 2006, s. 819

⁵⁴ KUX, 1992, s. 303

zaútočit právě i v této části země. Aby si svou domněnku utvrdili, chtěli získat vyjádření indického ambasadora L. K. Džáha, který jim však tuto teorii vyvrátil. Z omylu je nevyvedlo ani ujištění sovětského premiéra Kosygina, který byl s indickou vládou v úzkém kontaktu a tvrdil, že žádný podobný útok plánovaný nebyl. Prezident Nixon se na základě svého vyhodnocení situace rozhodl vyslat do Bengálského zálivu námořnickou letadlovou loď Enterprise, která měla oficiální misi zachránit americké občany z oblasti Pákistánu, především z Dháky. Loď však měla také pohrozit Indii a měla ji odradit od možného útoku na západní Pákistán. Indická vláda však její přítomnost přešla více méně bez povšimnutí a na základě rozhodnutí premiérky Gándhíové byly boje v Pákistánu ukončeny 19. prosince 1971 po 17 dnech válčení.

Výsledkem krize v Bangladéši a krátké války bylo pouze zhoršení vztahů mezi Spojenými státy a Indií. Pro Indii vyslání lodi Enterprise do Bengálského zálivu znamenalo jasný důkaz, že Washington může být pro celou Indii i hrozbou. Indie si po konfliktu s Pákistánem upevnila postavení dominantní země ve svém teritoriu. Premiérka Gándhíová svými činy vydobyla respekt a dokázala, že umí zvládnout krizové situace na indickém subkontinentu. V červenci roku 1972 byl oficiálně podepsán mír mezi Pákistánem a Indií v Šimle, v rámci dohod bylo Pákistánu navráceno na 5000 čtverečných metrů území, které Indie získala během války. Nový prezident Pákistánu Zulfikár Alí Bhutto souhlasil s nutností vyřešit krizi v Pákistánu a přislíbil, že bude činit nezbytné kroky.⁵⁵

Na mírové konferenci se také řešil dlouhodobý problém Kašmíru. Zde Spojené státy americké přehodnotily svůj postoj v oblasti Kašmíru. Státy do této doby souhlasily s rezolucí Organizace spojených národů, která požadovala jako řešení sporu plebiscit. V této době Washington od tohoto rozhodnutí ustoupil a začal propagovat názor, že pokud se vlády Pákistánu a Indie domluví, budou toto rozhodnutí respektovat.

Spojené státy americké se snažily v této době vyjít Indii vstříc v otázce vzájemné spolupráce a komunikace.⁵⁶ Na post nového ambasadora byl dosazen Daniel Patrick Moynihan, který Nixona a Kissingera kritizoval za jejich rozhodnutí v oblasti Bangladéšské krize. Moynihan

⁵⁵ KUX, 1992, s. 308

⁵⁶ KISSINGER, 2006, s. 802

dokonce Nixonovi předpovídal, že spor s premiérkou Gándhíovou nemůže vyhrát.⁵⁷ Americký prezident poté vydal veřejné prohlášení, nastínil svou vizi o budoucích indo-amerických vztazích, které by byly založeny na reciprocitě, rovnosti, vzájemném zájmu a uznání Indie se statutem dominantní svobodné země. Premiérka Gándhíová na tato slova však nereagovala pozitivně a pokračovala v kritice Nixonovy agendy za vyslání lodi Enterprise do Bengálského zálivu.⁵⁸ Gándhíová dokonce kritizovala celé Spojené státy, kterým připomínala historický kontext jejich vzniku na základech utlačované země v souvislosti s represemi, které Státy podporovaly v případě krize v Bangladéši.

Nový indický ambasador T. N. Kaul situaci nepomohl některými protiamerickými výroky a indická zahraniční politika přesunula své těžiště blíže k Sovětskému svazu. Indii vadilo především ukončení dodávek potravinové pomoci ze Spojených států. Indové dali americkému ambasadorovi Moynihanovi při jeho pobytu v Indii jasně najevo, že vláda v Novém Dillí o pomoc prosit nebude a že je v zájmu Spojených států obnovení pomoci přehodnotit.⁵⁹

⁵⁷ KUX, 1992, s. 310

⁵⁸ KISSINGER, 2006, s. 837

⁵⁹ KUX, 1992, s. 311

6 Čínská lidová republika

Indie a Čínská lidová republika byly a stále jsou dominantní země v asijském regionu. Vedle dlouhé a bohaté historie disponují etnicky rozmanitým obyvatelstvem, množstvím různých jazyků, kterými se v zemi mluví, silným průmyslem a zemědělstvím, přírodními zdroji a surovinami. Na jejich území se nachází důležité dopravní uzly, díky nimž dochází po celém světě k neustálému oběhu zboží. Indie a Čínská lidová republika mají také podobný vývoj moderní historie převážně v oblasti ekonomických transformací a ekonomie plánování, kterou obě země převzaly od Sovětského svazu, se kterým po jistou dobu úzce spolupracovaly. Spolu s velkým množstvím obyvatel a nemalou rozlohou jsou bezesporu silnými a důležitými mocnostmi, které ovlivňují dění v regionu a výrazně působí na sousední menší státy. Indie a ČLR se také staly důležité v oblasti světové politiky a mezinárodních vztahů, jelikož určovaly vývoj událostí tehdejší doby. Obě země také prošly liberalizací ekonomiky a v současné době jsou ve skupině BRICS spolu s dalšími státy s nejrychleji rostoucím HDP.

Již první indický premiér Néhrú se snažil udržovat vztahy mezi Indií a ČLR na přátelské úrovni. Pohraniční konflikt v roce 1962 však ukázal, že čínské přátelství bylo pouze zdánlivé a nedalo se mu věřit. Pro premiéra Néhrúa to bylo velké zklamání. Tento konflikt umlčel vzájemné snahy navázat přátelství mezi dominantními zeměmi v regionu na dlouhou dobu. Až do prvních snah o navázání kontaktu na přelomu osmdesátých let dvacátého století, kdy byli vystřídáni ambasadoři obou států.⁶⁰ Od konfliktu v roce 1962 byly také sino-indické vztahy charakterizovány jako rivalské, nepřátelské a postrádaly jakoukoli vzájemnou důvěru. Konflikt na indo-čínské hranici nezastavil pouze vzájemná politická a diplomatická vyjednávání, ale i ekonomické vazby mezi zeměmi a také mezinárodní obchod. Teprve v osmdesátých letech začal mezinárodní obchod výrazně narůstat.

Čínská lidová republika vyjadřovala podporu Pákistánu. Čínsko-pákistánské přátelství zhoršovalo napětí mezi Indií a ČLR a vzájemná rivalita narůstala. Během konfliktu v Pákistánu a války za vznik Bangladéše se Čínská lidová republika rozhodla podporovat

⁶⁰ MALIK, 1995, s. 318

Pákistán, kterému pravidelně zasílala vojenskou pomoc v podobě zbraní a techniky. Vedle zaslané vojenské pomoci byla Čínská lidová republika přes pákistánského prezidenta Jahju Chána i kontaktována Spojenými státy americkými za účelem navázání společných dialogů. Podle Henryho Kissingera proběhla tajná jednání mezi Spojenými státy a Čínskou lidovou republikou těsně před propuknutím války v Pákistánu, kde se ČLR zavázala podporovat Pákistán.⁶¹

Indické přátelství se Sovětským svazem bylo také namířeno proti Čínské lidové republice, která se od politiky Svazu odchýlila již během šedesátých let dvacátého století. Čínská lidová republika také chtěla zmenšit vliv Indie v regionu. V sedmdesátých a osmdesátých letech byly viditelné snahy ČLR o navázání přátelství s Pákistánem, Srí Lankou, Nepálem a Bangladéší. Čínská lidová republika přímo zasahovala do okolních států Indie a snažila se v nich získat svůj vliv. Indové se často obávali formy obklíčení zneprátelenými státy. Indická zahraniční politika ovšem také zasahovala do čínského teritoria a Indové se snažili navázat vztahy v Indočíně a Vietnamu. Indická vláda vyslovila podporu nově ustanovené hanojské vládě Hun Sena v Kambodži.

Zlepšení vztahů vidíme až za vlády premiéra Mórárdžího Désaího po odstoupení premiérky Gándhíové, který inicioval vzájemný dialog v roce 1979. Až do roku 1979 se neobjevilo žádné společné pojitko, které by Indii a Čínskou lidovou republiku sblížilo a dovedlo ke společným rozhovorům. V roce 1979 a 1981 se poprvé od konfliktu v Ladakhu v roce 1962 uskutečnila setkání mezi premiéry obou zemí, kteří se sešli za účelem vyřešení pohraničního problému. Setkání proběhla v hlavních městech Indie a Čínské lidové republiky. Ani zde se však nenašlo řešení konfliktu a žádná společná témata, která by výrazně pozměnila vývoj sino-indických vztahů. Snahy o navázání přátelství byly však zřetelné. Na ekonomické a obchodní rovině však probíhaly změny a mezinárodní obchod narůstal. V roce 1977 čítal mezinárodní obchod mezi Indií a Čínskou lidovou republikou objem o velikosti 25 milionů USD, v roce 1984 to bylo již 62 milionů.⁶² Sino-indické přátelství v asijském prostoru bylo však pro obě země nezbytné, pokud chtěly udržovat v tomto prostoru stabilní mír. V nepřímém důsledku se Čínská lidová republika také po 12. zasedání kongresu strany rozhodla v roce 1982 otevřít světu.

⁶¹ KISSINGER, 2006, s. 817

⁶² HONGYU, 1995, s. 551

7 Vývoj vztahů do současnosti v uvedených oblastech

Dne 31. srpna 1984 byla premiérka Indira Gándhiová zastřelena svými dvěma sikhskými osobními strážci. Atentát byl spáchán jako pomsta sikhské náboženské komunity za masakr ve Zlatém chrámu v Amritsaru, který proběhl dříve téhož roku. Administrativa prezidenta Regana vyjádřila hlubokou lítost nad smrtí tak významného státníka, jakým byla premiérka Gándhiová, a zároveň byla administrativa šokována zvratem událostí v Indii. Jako velmi vstřícné gesto ze strany Spojených států amerických byla na pohřeb zavražděné premiérky vyslána matka prezidenta Ronalda Regana Nelle, která Spojené státy zastupovala během smutečního obřadu. Toto gesto bylo vnímáno jako velice osobní a vřelé směrem k Indii.

Po smrti premiérky Gándhiové nastoupil do úřadu starší syn Rádživ Gándhí, který se zpočátku odmítal politicky angažovat a pracoval jako pilot. Po smrti své matky přijal pozici v úřadu premiéra Indie i přes protest své manželky. Reprezentoval novou generaci indických politiků, kteří měli blízko ke kapitalismu, byl skeptický k socialismu a spíše vkládal svou důvěru v soukromý sektor. Na poli mezinárodních vztahů Indie navázal na svou matku, která na sklonku svého života započala novou éru lepších vztahů se Spojenými státy a odklonu od Sovětského svazu.

7.1 Spojené státy americké

Po smrti premiérky Gándhiové nastalo zlepšení vztahů mezi Spojenými státy a Indií. Snaha vyvážit politiku nezúčastněnosti na obou stranách dávala Spojeným státům větší důležitost než dříve a Rádživ Gándhí měl k USA také kladnější vztah než jeho matka. Za asistence Spojených států amerických také probíhaly ekonomické reformy, které Rádživ Gándhí prováděl během své vlády. Po Rádžiově smrti premiér Narasimha Ráo započal liberalizaci indické ekonomiky, která byla do jisté míry inspirována systémem ve Spojených státech amerických. K zlepšení indicko-amerických vztahů nepochybně přispěl také pád Sovětského svazu a konec studené války.

Spojené státy americké se vyjádřily silně proti plánovaným jaderným testům Pokhran II, ke kterým dal svolení indický premiér Vádžpejí v roce 1998. Za provedení testů slibovali Američané pro Indii tvrdé postihy. Poté, co byly testy Pokhran uskutečněny, uvalil americký prezident Bill Clinton na Indii ekonomické sankce a zastavil veškerou pomoc, která do Indie proudila ze Spojených států. Nechal zmrazit a zakázat úvěry, které americké banky poskytovaly Indům. Toto Indii prakticky nepoškodilo, protože zažívala období silného ekonomického růstu a objem mezinárodního obchodu s USA čítal jen velmi malou část HDP. Zanedlouho byly sankce odstraněny. V roce 2000 navštívil prezident Clinton Indii a účastnil se diskusí nad ekonomickým vývojem s indickým premiérem Vádžpejím. Ve stejném roce bylo také založeno Indo-Americké vědecké a technologické fórum. Indie povolila Spojeným státům částečně sledovat vývoj nukleárních zbraní. V roce 2004 spolupracovala Indie a Spojené státy americké na rekonstrukci budov a záchraně obětí prosincového tsunami v oblasti Srí Lanky. O rok později obě země podepsaly dohodu Otevřená nebe o podpoře turismu a leteckého provozu mezi Spojenými státy a Indií. V 21. století vidí Američané Indii jako klíčovou zemi, která může vyvážit vliv a význam Číny v asijském teritoriu.

7.2 Pákistán

V oblasti Pákistánu je Indie stále nejistá. Problémy nadále přetrvávají a Indie dokonce v letech 1982-1983 vnímala Pákistán jako třetí největší bezpečnostní hrozbu.⁶³ Islamabad dlouhodobě nevěří Novému Dillí a tvrdí, že Indové sami neakceptovali vznik dalšího státu a neberou jej dostatečně vážně. Do dnešní doby mnoho Pákistánců vidí jako hrozbu indické hinduistické extremisty, kteří jsou motivováni šířit svou víru dále od své země. Od dob pákistánského konfliktu a vzniku státu Bangladéš proběhlo několik snah o navázání dialogu mezi zeměmi. Započal je Mórárdží Désaí, po něm další premiér Indra Kumár Gudžrál a Atal Biháří Vádžpejí. Všechny pokusy o navázání systematického dialogu bohužel ztroskotaly.

Na konci devadesátých let vznikl mezi Indií a Pákistánem znovu ozbrojený konflikt známý jako Kárgilská válka na indickém území v pohoří Kárgil. Přestože ozbrojený střet nebyl příliš

⁶³ COHEN, 2001, s. 203

dlouhý, zanechal na indicko-pákistánských vztazích velké škody. Snahy navázat lepší vztahy mezi oběma státy troskotaly i po summitu v Ágře v roce 2001 a situace vyústila dokonce i v hrozbu použití nukleárních zbraní. Poměry mezi Indií a Pákistánem byly v tomto bodě patrně nejhorší. Později v roce 2003 se však povedlo konflikt vyřešit mírovými jednáními. Mezi oběma zeměmi je však vidět snaha o nápravu poničených vztahů. Od roku 2003 byly vybudovány důležité autobusové a vlakové dopravní linky přes indicko-pákistánskou hranici. Vedle toho stále silně narůstá mezinárodní obchod mezi oběma zeměmi, který v roce 2013 čítal objem 2,4 miliardy amerických dolarů. V květnu 2014 indický premiér Nárendra Módí dokonce učinil vstřícné gesto směrem k Pákistánu, kdy pozval na svou inauguraci pákistánského premiéra Naváze Šarífa, který pozvání přijal.

7.3 Sovětský svaz

Pro Indii zůstal Sovětský svaz klíčový i po smrti Indiry Gándhiové. Indie se snažila zachovat se Svazem dobré vztahy, a proto první zahraniční cesta nového indického premiéra Rádžíva Gándhího vedla v roce 1985 právě do Sovětského svazu. Přestože Gándhí vzhlížel spíše k západnímu a kapitalistickému světu, podepsal zde dvě dlouhodobé strategické dohody mezi Indií a Sovětským svazem. Gorbačov přijel do Indie o rok později za účelem vyjednávání o vytvoření asijské bezpečnostní skupiny, kterou Rádžív Gándhí odmítal realizovat. Později se ukázalo, že Sověti sledovali svůj dlouhodobý zájem navázat kontakt s Čínskou lidovou republikou. Zájem o Indii upadl v osmdesátých letech, kdy Sovětský svaz navázal kontakt s ČLR. Indie zůstala však stále důležitým regionálním hráčem a předním příkladem Gorbačovovy politiky třetího světa.

První významné události mezi Ruskem a Indií po pádu Sovětského svazu proběhly v roce 2000, kdy byla podepsána společná dohoda o strategickém partnerství. Obě země úzce spolupracují v Organizaci spojených národů, BRICS, G20 a Šanghajské organizaci pro spolupráci. Mezi Indií a Ruskem také funguje Indo-Ruská mezivládní komise, která upravuje vývoj dění na vládní úrovni v ruských a indických vztazích v oblastech, jako jsou obchod,

hospodářství, věda a výzkum a kultura. Indie významně spolupracuje v současnosti také na vojenském vývoji bojových letounů a válečných raket.

7.4 Čínská lidová republika

V roce 1984 se na indo-čínské hranici započal konflikt mezi těmito dvěma zeměmi, kdy oblast Sumdorong Chu Valley ve státě Árunáčalpradéš začaly hlídat indické vojenské jednotky, které oblast opustily před zimou v roce 1986 a měly se vrátit v létě následujícího roku. Mezitím byly do oblasti vyslány čínské jednotky, které blokovaly návrat indických vojáků. Indická vláda se rozhodla zaslat do regionu vojenskou brigádu. Mnoho západních diplomatů očekávalo v tomto momentě začátek války. Rádžív Gándhí a indický ministr zahraničních věcí N. D. Tiwari odcestovali do Pekingu, aby jednali o napjaté situaci a pomohli ji uklidnit. Konflikt se však nepodařilo utišit a napětí v oblasti narůstalo. Do lokality proudilo stále větší množství vojáků, převážela se vojenská technika, stavěly vojenské základny a heliporty. Pokusy o dialog, který měl situaci řešit, byly neúspěšné. Teprve v létě roku 1987 se obě strany stáhly a konflikt ustal.

Rádžív Gándhí se snažil vztahy s Čínskou lidovou republikou zlepšit a v roce 1988 ji také navštívil jako další indický premiér poprvé od roku 1954. Obě strany po tomto setkání vydaly komuniké, které zdůrazňovalo nutnost navázat mezi zeměmi přátelské vztahy. V devadesátých letech dvacátého století probíhala jednání týkající se indo-čínské hranice. Výsledkem těchto jednání byl úbytek ozbrojených vojáků v oblasti na indické i čínské straně a výstavba styčných bodů pro obě země podél hranice. V roce 1998 však přišlo krátkodobé zhoršení mezinárodních vztahů, když Indie prováděla své nukleární testy. Tehdejší ministr obrany George Fernandes o Číně prohlásil, že je pro Indii hrozbou.

V roce 2003 Čínská lidová republika oficiálně uznala indickou suverenitu v oblasti Sikkimu a o rok později byly otevřeny dva průsmyky procházející indo-čínskou hranicí. V roce 2005 Indie a Čínská lidová republika začaly výrazně spolupracovat na vývoji informačních technologií, vědy a výzkumu. Země spolu začaly také spolupracovat na poli energetiky a rozvoje průmyslu. V roce 2006 byla po čtyřiačtyřiceti letech otevřena starodávná stezka

Nathu La, která byla součástí hedvábné stezky a spojuje Sikkim a autonomní Tibet. Silně se rozvíjel mezinárodní obchod. Obě země jsou součástí skupiny BRICS, která v roce 2011 pořádala summit v Číně a o rok později v Indii.

Závěr

Vztahy mezi Indií a Spojenými státy americkými byly za vlády premiérky Indiry Gándhiové poznamenány řadou sporů a vlivů. Indie byla v této době zasazena do oblasti, která byla strategicky důležitá pro tehdejší mocnosti a bipolární rozdělení světa. Spojené státy americké měly od začátku složitější pozici, protože první indický premiér Néhrú a poté i jeho dcera Indira Gándhiová zaujímali vůči Státům negativní přístup. Oba nebyli příliš nadšení pro Američany a i tento projev nesympatií často poznamenával společná jednání a rozhovory nad možnou spoluprací. Přestože Spojené státy americké do Indie zasílaly značné množství pomoci v podobě zbraní, potravin, dlouhodobých půjček a investic, napomohly Indii transformovat ekonomiku a v neposlední řadě ji poté i liberalizovat, jejich vzájemné rozpravy a hledání společných témat byly často neúspěšné.

Dlouhodobé spory s Pákistánem, které provází mezinárodní vztahy Indie a Pákistánu již od jejich rozdělení, vyústily v řadu konfliktů mezi těmito zeměmi. Indira Gándhiová v období své vlády řešila indicko-pákistánský konflikt v roce 1971, během kterého vznikl nový stát Bangladéš, jenž se stal pro Indii přímým důkazem toho, že teorie dvou národů nefunguje. Spojené státy během tohoto konfliktu stály na straně Pákistánu, který podporovaly velkými zásobami zbraní, zatímco Indie využívala podpory Sovětského svazu. Konflikt nadále eskaloval a vyústil v americkou výhrůžku v podobě válečné lodi Enterprise, která směřovala přímo na Indii, protože se americký prezident Regan domníval, že Indira Gándhiová plánovala zaútočit také na zbytek Pákistánu. Americké přátelení s Pákistánem však mělo ještě jeden význam, a to navázat kontakt s Čínskou lidovou republikou. Tento konflikt indicko-americké vztahy výrazně negativně poznamenal na dlouhou dobu a protiamerické nálady byly v Indii o to intenzivnější.

Indie se po čtyřicet let snažila zmenšit dopady přítomnosti Američanů v oblasti svého regionálního vlivu. Ne však proto, že by anti-americké postoje byly natolik silné. Důvodem bylo to, že Spojené státy americké bránily Indii expandovat ve svém teritoriu. Indie také byla nucena vyvažovat politiku nezúčastněnosti, což se jí vždy nedařilo. Příklon k Sovětskému svazu dal Spojeným státům americkým najevo, kdo je přítelem Indie a jakým směrem se ve

světové politice Indie vydala. Silné americké přátelení s Pákistánem se jevílo v očích Indů jako velká hrozba. Mnohokrát Indie vyslovovala své obavy, že by se americké zbraně, které byly do Pákistánu zasílány, mohly obrátit proti Indii.

Sovětský svaz Indii dlouhodobě podporoval v řadě konfliktů a stal se na geopolitickém poli jejím silným partnerem. Vedle toho Sověti zasílali do Indie velké množství zbraní a vojenské techniky, což utužovalo vzájemné přátelské pouto mezi těmito zeměmi. Vojenská technika se pak na dlouhou dobu stala společným pojítkem, když obě země společně rozvíjely výzkum a pracovaly na nových technologiích zbraní, letadel a jiné sofistikované vojenské techniky. Indie pak prokázala Sovětskému svazu svou loajalitu během vojenské intervence v Afghánistánu v roce 1979. Sovětský svaz byl za vpád do cizí země takřka celosvětově odsouzen. Indická vláda však stála stranou a ke konfliktu se příliš nevyjadřovala. Sovětský svaz viděl Indii jako dlouhodobého partnera, se kterým chtěl v asijském prostoru udržovat mír.

Čínská lidová republika byla další mocností a hráčem ve světové politice, která často udávala směr vývoje událostí. Sino-indický pohraniční konflikt v roce 1962 změnil tehdy přátelské vztahy a z obou zemí se stali rivalové, kteří po dlouhou dobu nenašli společná témata hovorů. Čínsko-indické vztahy se začaly zlepšovat až na sklonku vlády premiérky Gándhíové, kdy se i ČLR začala otevírat světu. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let se setkali oba premiéři zemí, aby spolu hovořili nad možnostmi znovuoobnovení přátelských vztahů. Do této doby mezinárodní dialog mezi zeměmi prakticky neprobíhal. Zlepšení situace bylo vidět na zvyšujícím se množství mezinárodního obchodu mezi zeměmi a také na snahách vypořádat pohraniční problém.

Mezinárodní vztahy Indie a její zahraniční politika byly v tomto období komplikované. Indie se snažila razit politiku nezúčastněných států a snažila se být nezávislá na světových velmocích a jejich zájmech. Velmoci často spolupracovaly za účelem prosazení svých prospěchů země v regionu. Vztahy se Spojenými státy byly často poznamenány osobními antipatiemi, které se mnohdy projevovaly i v konfliktech, kterými obě země procházely a také proto bývala kvalita přátelství mnohdy poškozena. Přes všechny spory je zřejmé, že tendence o nápravu poškozeného přátelství však přetrvávaly na obou stranách a Indie a Spojené státy americké často spojily své síly v řadě témat, které jim byly společné. V současnosti přetrvává na poli

vztahu Spojených států amerických a Indie přátelská nálada. Indie si v současné době uvědomuje důležitost své zahraniční politiky poté, co se stala světovou velmocí s jednou z nejrychleji rostoucích ekonomik. Pro Indii je výhodné si v nynějších dobách udržovat dobré vztahy se Spojenými státy americkými, Ruskem, Čínou a i Pákistánem.

Seznam použité literatury

COHEN, Stephen Phillip. *India: Emerging Power*. 1. vyd. Washington: Brooking Institution Press, 2001. ISBN 0-8157-0006-7.

DONALDSON, Robert H. India: The Soviet Stake in Stability. *Asian Survey* [online]. 1972, č. 6 [cit. 2014-06-13]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2643045>

GANGULY, Sumit. *India's Foreign Policy: Retrospect and Prospect*. Oxford: Oxford University Press, 2012. ISBN 978-0198080367.

HONGYU, Wang. Sino-Indian Relations: Present and Future. *Asian Survey* [online]. 1995, č. 6 [cit. 2014-07-14]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2645708>

KISSINGER, Henry. *Roky v Bílém domě*. 1. vyd. Praha: BB art, 2006. ISBN 80-7341-703-0.

KUX, Dennis. *India and the United States: Estranged Democracies*. 1. vyd. Washington: National Defense University Press, 1992. ISBN 9992335483.

LUCE, Edward. *In spite of gods: The strange rise of modern India*. 1. vyd. London: Little Brown, 2006. ISBN 978-0-316-72981-9.

MALIK, J. Mohan. China-India Relations in the Post-Soviet Era: The Continuing Rivalry. *The China Quarterly* [online]. 1995, č. 142 [cit. 2014-07-17]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/655419>

PANDA, Rajaram a Partha S GHOSH. Domestic Support For Mrs. Gandhi's Afghan Policy: The Soviet Factor in Indian Politics. *Asian Survey* [online]. 1983, č. 3 [cit. 2014-07-12]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2644273?origin=JSTOR-pdf>

THAKUR, Ramesh. India and the Soviet Union: Conjunctions and Disjunctions of Interests. *Asian Survey* [online]. 1991, č. 9 [cit. 2014-07-15]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/2645298?origin=JSTOR-pdf>

THAROOR, Sashi. *Pax Indica: India and the World of the 21st Century*. London: Penguin Books, 2013. ISBN 9780143420187.